

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

KONU : BULUNDUĞUMUZ YÖRENİN TARİHİ
COĞRAFİ EDEBİ VE KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

REFİK KAYA
970562- 4/A

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA 2001

ÖNSÖZ

Bağlı bulunduğum ilim Nevşehir ile ilgili mezuniyet çalışmamı hazırlarken ilimizin bazı yerlerini yine gezmek istedim. Daha önce gezdiğim bu yerleri tekrar gezerek gördüm ve ne kadar tarihi, coğrafi, doğal güzelliklere ve kültürel zenginliklere sahip olduğunu size anlatsam azdır. Şair Arif Nihat Asya'nın "Gelip ey yolcu bir gün geçersen Nevşehir'den" dediği gibi insanlar buraları gezince ve görünce güzelliklerinin daha iyi farkına varıyor. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar birçok tarihi ve doğa güzellikleriyle karşılaşılıyor insan.

Nevşehir 1718 yılına kadar 80 haneli Muşkara adında bir köydür. Damat İbrahim Paşa, Padişah III. Ahmet'ten aldığı fermanla Nevşehir'i kadılık merkezi haline getirir ve yeni kurulan şehire Nevşehir adını verir.

UNESCO tarafından dünya kültür mirası listesine dahil edilen Nevşehir (Kapadokya), çok sayıda yerli ve yabancı turistin ilgi ile ziyaret ettikleri önemli turizm merkezlerindendir.

Bana bu çalışmamda kaynak kitaplar bulmama yardımcı olan Nevşehir Valiliği yetkililerine, gelenek ve göreneklerimizi anlatan aile büyüklerime ve memleketimle ilgili bu çalışmayı bana veren sevgili hocam Bülent Yorulmaz'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

14-05-2001
LEFKOŞA

REFİK KAYA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
• Giriş.....	1
• TARİHTE NEVŞEHİR.....	1
• Tarih Öncesi Nevşehir.....	1
• Tarihi Dönemlerde Nevşehir.....	1
• Cumhuriyet Döneminde Nevşehir.....	2
• NEVŞEHİR VE İLÇELERİNİN TARİHİ COĞRAFYASI VE KÜLTÜR VARLIKLARI.....	2
• Merkez.....	2
• Damat İbrahim Paşa külliyesi.....	2
• Damat İbrahim Paşa Camii.....	3
• İLÇELER.....	3
• Acıgöl.....	3
• Gülşehir.....	4
• Hacıbektaş.....	5
• Avanos.....	8
• Ürgüp.....	9
• Derinkuyu.....	12
• Kozaklı.....	13
• Evlilik Gelenekleri.....	14
• Geleneksel El Sanatları.....	16
• Yemekler.....	16
• NEVŞEHİR VE CİVARI HALK EDEBİYATI.....	17
• Türküler.....	17
• Şiirler.....	18
• Maniler.....	21
• Masallar.....	25
• Fıkralar.....	26
• Efsaneler.....	27
• Tekerlemeler.....	27
• Bilmeceleler.....	28
• Atasözleri ve Deyimler.....	29
• İnançlar.....	30
• Övmeler (Dualar).....	30
• Yermeler(Beddualar).....	31
• NEVŞEHİR'İN GELENEKSEL HALK OYUNLARI.....	31
• Erkek Oyunları.....	31
• Kadın Oyunları.....	33
• NEVŞEHİR'DE DÜZENLENEN FESTİVALLER.....	34
• Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Törenleri.....	34
• Ürgüp Bağbozumu Festivali.....	34
• Aksalar Kiraz Festivali.....	34
• Türkmen Sofrası Şöleni.....	34
• Kaynakça.....	35

GİRİŞ

Nevşehir, İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye'nin tarihi ve turistik bir yeridir. Tarihi açıdan çok eski medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. İlimiz ve ilimize bağlı bölgelerde eski çağ ve medeniyetlere ait birçok tarihi eser ve kalıntılar mevcuttur. Bu eser ve kalıntıların M.Ö. zamanlara kadar eski olduğu görülür. Bu açıdan turistlerin ilgisini çeker ve büyük bir turizm merkezi olur. Kapadokya bölgesi olarak bilinen yörelerimiz gezildiğinde tarihi zenginliği ve kültürel değerleri açık bir şekilde görülür. Coğrafi değerler olarak, peribacaları, tarihi mağaralar, yer altı mağaraları ve kaplıcalar gibi zengin coğrafi ve doğa güzelliklerine sahiptir.

TARİHTE NEVŞEHİR

Bölgemizde yapılan kazı ve çalışmalarda elde edilen buluntulara göre ilimizin çok eski bir tarihi vardır.

Tarih Öncesi Nevşehir

Nevşehir ilinin en eski yerleşim yeri Gülşehir İlçesi Civelek Mağarası'nda görülür. İlk yerleşim izleri M.Ö. 3000 yıllarına ait olduğu belirtilmektedir. Ankara Üniversitesi DTCTF öğretim üyelerinden Doç. Dr. Hüseyin Sever'in başkanlığında yapılan kazılar sonucunda Eski Tunç Çağı'na (M.Ö. 3000-2000) ve Assur Ticaret Kolonileri Çağı'na (M.Ö. 2000-1750) ait eserler ele geçirilmiştir. Nevşehir Civarında bulunan çok sayıdaki höyüklerde özellikle Eski Tunç Çağına ait kalıntılar tespit edilmiştir.

Tarihi Dönemlerde Nevşehir

M.Ö. II. Binin başlarında Avrupa'dan Kafkaslar üzerinden Kapadokya bölgesine yerleşen Hititler, daha sonra imparatorluk kurmuşlardır. Dilleri Hint-Avrupa dil grubundadır.

Frigler'in Orta Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yıkarak Hitit İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılmasından sonra bölgeye Frigyalılar egemen olmuşlardır. Bu döneme ait Gökşehir-Gökçetoprak, Acıgöl-Topada, Hacibektaş-Karaburna Köyü'nde yazılmış kaya anıtları vardır. Kimmerler'in, Frig egemenliğine son vermesi sonucu Anadolu'da Medler, daha sonra da Persler görülür. Pers dilinde Katpatuka olarak adlandırılan Kapadokya (Nevşehir) "Cins Atlar Ülkesi" anlamına geldiği belirtilmiştir.

M.S. 17'de Kapadokya'yı Romalılar ele geçirir. Bölge Roma'ya bağlanır. Romalılar bölgeyi ele geçirdikten sonra batıya bir yol yaparak Ege'ye ulaşımı sağladılar. Bu yol hem askeri hem de ticari açıdan önemliydi. Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Anadolu Doğu Roma'nın yani Bizans'ın eline geçti. Bizans İmparatorluğu'nun egemen olduğu ilk dönemlerde sessizce hayatını sürdüren Kapadokya halkı 7. yüzyılda Sasanilerin işgaline uğradı. Nevşehir ve yöresine daha sonra Araplar akınlar yapmışlardır.

1071 Malazgirt Savaşı ile Türkler Anadolu'ya girer. Alparslan'ın komutanı Afşin Bey de Anadolu'nun şehir ve kasabalarını Türk egemenliğine katar. Oğuz boyları Kapadokya'ya dağılıp köy ve kasabalar kurmuşlardır. Hristiyan halkla yan yana ya da ayrı köylerde yaşadılar. Böylece bölgede Türk nüfusu arttı.

Anadolu, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun elindeyken Nevşehir civarına Muşkara denilmiş. Muşkara Ürgüp'e bağlı bir köydü. (Muşkara kelimesi Arapça kökenli bir kelime, ism-i zaman, ism-i mekan olup "kumral" olmaktır.) Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bölgeye Kara Osmanogulları ve Dulkadiroğulları egemen oldular.

Yavuz Sultan Selim Memlük üzerine sefere giderken, Dulkadiroğulları'nı ortadan kaldırdı. Böylece Muşkara ve çevresi 1515 yılında Osmanlı Devleti'ne katılmış oldu. Nevşehirli Sadrazam Damat İbrahim Paşa, doğduğu köye büyük hizmetler yaptırdı. Cami, kütüphane, hamam, medrese imarethane, sıbyan mektebi yaptırdı. Oğuz Türk Boyları'na çağrılar yapılarak yeni şehre gelip yerleşmeleri istendi. Gelenlere ev dağıtıldı, vergi alınmadı. Bir emirle Muşkara ismi kullanılması yasaklandı. Yeni şehir anlamına gelen, yeni merkeze Nevşehir dendi.

Cumhuriyet Döneminde Nevşehir

Nevşehir Osmanlıların son dönemlerinde Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza idi. Cumhuriyetimizin ilanından sonra 1924'te Niğde yeni idari yapılanmada bir il olarak ortaya çıkarken Nevşehir de ilçelerinden biri oldu. Nevşehir 20 Temmuz 1954'te il oldu.

NEVŞEHİR İLÇELERİNİN TARİHİ, COĞRAFYASI VE KÜLTÜR VARLIKLARI

Genel Konumu:

Nevşehir İç Anadolu Bölgesi'nde 38 derece 12' ve 39 derece 20' kuzey enlemleri ile 34 derece 11' ve 35 derece 06' doğu boylamları arasında kalır. Konya kapalı havzasında kalan Derinkuyu İlçesi dışında, bütünüyle Orta Kızılırmak Havzası'na giren Nevşehir, konum itibarıyla Türkiye'nin tam ortasındadır.

Kızılırmak vadisinin güney yamacına kurulmuş olan il merkezinin rakımı 1150 metredir. İl alanı, yöresel açıdan, doğudan Kayseri'nin Yeşilhisar, İncesu, Merkez, kuzeydoğudan Yozgat'ın Boğazlıyan ve Şeftali, güney, güneybatı ve batıdan Niğde, Aksaray ile çevrilidir. Yüzey şekilleri açısından ise, ilin doğusunda Hodul Dağı ve uzantıları, kuzeyinde Delice Irmak vadisi, güney ve güneybatısında Erdaş Dağı ve uzantıları vardır.

Damat İbrahim Paşa Külliyesi

Damat İbrahim Paşa tarafından 1726-1727 yıllarında yaptırılan külliye, camii, medrese, imaret, sıbyan mektebi, hamam, kervansaray, çeşmelerden ibarettir. Damat İbrahim Paşa Külliyesi içinde yer alan Kurşunlu Camii 1726'da tamamlanmıştır. Caminin hemen yanında külliyeyle ait medrese, kütüphane ve imarethane ile hamam bulunur. 3 kapılı bir avlu içinde caminin 44 m yüksekliğinde zarif bir minaresi vardır. Ana mekanı örten kubbesi kurşunla kaplandığı için bu adla anılır. Caminin iç kısmı çiçek motifleriyle bezenmiştir. Külliyenin inşaatında çalışacak ustalar hassa Mimari Mehmet Ağa ve bina emini İsmet Ağazade Seyid Mustafa Ağa'yla birlikte İstanbul'dan gönderilir. Hassa Mimarbaşı'na, bina eminine ve Muşkara Kadısı'na İbrahim paşa tarafından yazılan bir hükümle, külliyenin inşaatı için Muşkara'ya giderken Gebze'de durarak Çoban Mustafa Paşa Külliyesi yapılarını inceleyip resimlerini çıkararak (muhtemelen rölöve ve eskizler yaparak) yollarına devam etmeleri, "Başkentten uzak bir yerde yapıyor." diye İstanbul'da yapılan külliye yapılarından daha az itina gösterilmemesi bildirilmiştir. Aynı hükümde mimarbaşının inşaatın giderlerinin keşfini yapıp gerekli keşif defterlerini ve vesikalarını hazırlayıp İstanbul'a dönmesi, eğer inşaatla ilgili görüşülecek bir şey yarsa bina emininin de İstanbul'a dönebileceği,

aksi takdirde İstanbul'dan gelen ustalarla birlikte çalışmalara başlaması, inşaata başlangıçta 5000 kuruşun ayrıldığı ve keşif defterleri İstanbul'a geldikten sonra kesinleşen masraf toplamına göre tahsisatın arttırılabileceği bildiriliyordu (1726). Bina emini Seyid Mustafa'nın inşaat başladıktan bir müddet sonra ölümü üzerine yerine atanan Osman Ağa da ölünce yerine inşaatın kontrolüne bina emini olarak Mustafa Ağa atanılır. Mustafa Ağa'nın bina emini olduğu sırada, İbrahim Paşa İstanbul'daki yalılarını inşa eden Serkis Kalfa'yı külliye'nin inşaatını kontrole yollar.

Külliye'nin inşaatına başlanırken inşaatta çalışacak arabacı ve taşıyıcıların temini için Niğde, Kayseri, Kırşehir, Sivas, Aksaray kadılarına ve o civarda oturan Boynu İnce Türkmenleri'nin boy beylerine hükümler yazıldı. İnşaatla kullanılacak kireç Kayseri'nin Urum Diken kireç ocaklarından alınıp Boynu İnce Aşireti tarafından batmanı bir akçeye Muşkara'ya taşınacaktı. Külliye yapılarından camii, medrese, kütüphane, mektep ve hamamın kitabeleri İstanbul'da hazırlanarak Muşkara'ya gönderilmiştir.

Damat İbrahim Paşa Camii

88 m boyunda, 44 m eninde dikdörtgen planlı bir avlu ile çevreli olan Camii'ye halk arasında Kurşunlu Camii de denmektedir. Camii'ye üç kapıdan girilir. Ana giriş avlu kapısının kuzeybatısında olup kapı üzerinde Sair Nedim'e ait bir mermer kitabe yer almaktadır. Güney duvarındaki giriş kapısı ise yolun seviyesinden dolayı yüksekte kaldığından avluya merdivenlerle inilmektedir. 3. kapı ise doğudadır.

Camii giriş kapısı ve mihrap ekseni üzerinde şadırvan yer alır. Şadırvanın örtüsü kagir bir kubbe ve onu çevreleyen iki metre genişliğinde sekizgen, ahşap saçaktan meydana gelmiştir. Bu örtüyü sekizgen kesitli, sekiz adet sütun taşır. Sütunlarından aralarında siyah, beyaz almaşık düzende örülmüş sivri kemerler vardır. Şadırvanın mermer olan su haznesi, on iki planlıdır ve çeşmelerin olduğu yüzeyler, köşelerde sütunlarla birbirinden ayrılmıştır.

Camii sahnı 16.80x16x80 m ölçülerinde kare plandan yükselen sekizgene oturmuş kubbeye örtülmüştür. Kible aksında 6.00x6.85 bir mihrap önü nişi bulunur. Mihrap önü nişi, sahnın zemininden 15 cm yüksektir. Kare planın köşelerindeki pendentiflere yarım kubbeler oturur. Dışta, sekizgenin köşelerinde inşa edilen ağırlık kuleleri ve alemleri Lale Devri'nin özelliklerini karakterize etmektedir. Yine dışta caminin köşelerinde yapıyı daha yüksek gösteren plastırlar bulunur.

İLÇELER:

ACIGÖL

Aksaray-Nevşehir yolu üzerinde yer alan ve Nevşehir'e uzaklığı yaklaşık 20 km olan Acıgöl'de tespit edilebilen en eski yerleşim M.Ö. VIII. yüzyıla aittir. Ağıllı köyü yakınlarındaki Topada Geç Hitit Dönemi'ne ait Hitit hiyeroglifi ile yazılmış kaya anıtında bölgenin siyasi durumu ve liderinin icraatları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Metnin özeti kısaca şöyledir:

Büyük kral Wasussarma'nın emri:

"Ben büyük kral Tuwati'nin oğlu Wasussarmayım. Parzuta şehrinde yedi büyük kral vardı. Bundan üçü Warpalawas, Kiyakki ve Tuwata dost idiler. Ben kraliyet ordumla geldim. Bu şehir bütün suvari ve piyadeleri ile bana karşı geldi. Onlara karşı geldim. Bendi arazisinde Parzuta şehrine geldi. Şehir surları tahrip edildi. ...Bana beylerim, Tanrılar Tarhu (Hava tanrısı) Şarumma (Fırtına Tanrısı Teşup ve Eşi Hepat'ın oğlu) ve daha iki tanrı önümde giderek bana yol gösterdi."

Nevşehir Müze Müdürlüğü'nün Kurugöl'de yaptığı kazılar sonucunda M.Ö.II. yüzyıla ait taştan yapılmış lahitler içerisinde ve ölü küpleri içerisinde Arkaik Döneme ait lekithoslar (koku şişesi), yüzük, fayanstan kolyeler ele geçmiştir.

Acıgöl'ün bir başka özelliği de yerleşim merkezinde yer alan yeraltı yerleşimidir. İki tanesi orijinal olmak üzere üç girişi tespit edilebilmiştir. Orijinal olmayan üçüncü girişin her iki tarafında kapı yüksekliğinde taşlar konulmuş, yatay tek taşla da (lento) kapı desteklenmiştir.

Girişin uzantısında yer alan mekanlar bazalt taştan kemerli olarak yapılmıştır. Ancak 50-100 yıl öncesine aittirler. Gerek teknik, gerekse şekil açısından Özlüce ve Mazi Yeraltı Şehri'ne benzerlik göstermektedir. Henüz tam olarak temizlenmemiş olan yeraltı şehrinde büyük salonlar birbirlerine tünellerle bağlanmıştır. Kısa bir koridor vasıtasıyla yeraltı şehrinin kaya oyma mekanlarına ulaşılır. Girişteki kısa koridorun karşısındaki sürgü t8aşlı alan şehrin birinci orijinal girişi ye ilk salonudur. Kısa bir koridorla ikinci büyük salona geçilir. Bu mekanda yer alan üç büyük niş oturma ya da yatak odalarıdır. Bu kısma giriş dar bir aralık vasıtasıyladır.

Tavan kısımları iyi oyulmuş beşik tonozlu gibidir. Burada havalandırma bacalarının yanı sıra haberleşme delikleri de bulunmaktadır. Bu kısımdan üçüncü büyük salona geçiş dar, alçak, oldukça kavisli bir galeri sayesinde.

Galeri boyunca kandil koymak için küçük nişler bulunur. Küçük mekanın üç tarafında kaya kiliselerinin apsisleri gibi oyulmuş küçük odalar yer alır. Buradaki havalandırma bacası diğerlerinden farklı olarak yukarıya doğru konik bir biçimde daralmaktadır.

Bugüne kadar pek çok yeraltı şehrinin orijinal girişleri bulunamamıştır. Bilinenler ise fazla bir özellik göstermezler. Acıgöl yeraltı şehrinin ikinci orijinal girişi Mazi yeraltı şehrinin tam benzeri olup ustaca düşünülmüş bir örnektir. Girişin yan duvarları düzensiz taşlardan, tavan kısmı ise düzgün, ince, uzun taşlardan örülmüştür. Aynı tip örgü sistemi, civardaki ev kapılarında da görülmektedir.

Tatların Kilisesi

Acıgöl İlçesine bağlı olan ve Acıgöl'ün 10 km kuzeyinde yer alan Tatların kasabasının kale olarak adlandırıldığı tepesinin yamacında yer alır.

İki nefli iki apsisli, beşik tonozlu olan kilisenin narteksi yıkılmıştır. Oldukça iyi korunmuş olan fresklerdeki sahneler bantlarla birbirinden ayrılmıştır. Zeminde koyu gri, tasvirlerde ise mor, hardal ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Sahneleri: Apsiste Meryem ve çocuk İsa, Miçael ve Gabriel; Konstantin ve Helena, başkalaşım, İsa'nın cehenneme inişi, Kudüs'e giriş, İsa'nın çarmıha gerilmesi ve dokuz azizin yanı sıra kiliseyi yaptıran kişinin portresi de yer almaktadır.

GÜLŞEHİR

Nevşehir'e 20 km uzaklıkta, Kızılırmak'ın güney kenarında yer alan antik adı 'Zoropassos' olan Gülşehir'in, eski adı ise 'Arapsun'dur. Damat İbrahim Paşa'nın Nevşehir'e yaptığı imarı, bir başka Osmanlı Sadrazamı Karavezir Mehmet Seyyid Paşa da Gülşehir'e yapmış, 30 haneli Gülşehir'i bir külliye ile donatmıştır. Külliye, cami, medrese ve çeşmeden oluşmaktadır.

Civelek Mağarası

Gülşehir'in 4 km doğusunda yer alan Civelek köyü yakınlarındaki mağara, sadece Gülşehir'in değil aynı zaman da Nevşehir'in de en eski yerleşimidir. Mağara, köyün Gürlek Tepe olarak adlandırılan tepesinde yer alır. Kalkerli bir yapıya sahip olan mağaraya 14 m uzunluğunda aşağıya doğru uzanan bir galeri vasıtasıyla inilebilmektedir. Ana mekanı 22x11 m. olan mağaranın tavan kısımlarında kalsit kristalden oluşan 5-15cm arasında değişen uzunluktaki Sarkıtlar yer almaktadır. Nevşehir Müzesi'ne İtalyan mağara bilimcileri ile birlikte yapılan çalışmalarda mağara tabanında, özellikle göçen kaya parçaları arasında ve galerilerde Kalkolitik Döneme (M.Ö. 5000-3000) ait, elde şekillendirilmiş tek kulplu fincanlar, çeşitli boylarda çömlekler, dokumacılıkta kullanılan ağırşaklar, taştan ve kemikten aletler ele geçmiştir. Ayrıca mağaranın çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında da obsidiyenden ve sileksten yapılmış aletler bulunmuştur. Mağara koruma altına alındığından ziyarete kapalıdır.

Açık Saray Harabeleri

Nevşehir-Gülşehir yolu üzerinde, Gülşehir'e 3 km uzaklıktaki Açık Saray Harabeleri, tüf kayalar içine oyulmuş sayısız mekanları, Roma Dönemi kaya mezarları, IX. ye X. yüzyıla tarihlenen kaya kiliseleri ile önemli bir piskoposluk merkeziydi. Halk arasında "Hacı Bektaş Veli Mescidi" olarak adlandırılan mekanın mihrabının günümüze kadar korunmuş ve İslami bir yapı olması açısından dikkat çekmektedir. Kareye yakın planlı mescidin batı kesiminde yüksekçe nişler yer almaktadır. Bu ören yerinde bulunan mantar biçimindeki peribacaları yörede tektir.

HACİBEKTAŞ

Nevşehir-Kırşehir yolu üzerinde Nevşehir'e 45 km uzaklıkta olan Hacibektaş, ilçe merkezinde yapılan kazılar sonucunda Eski Tunç Çağı, Hitit, Frig, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait ele geçen eserler, Hacibektaş Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Hacibektaş yakınlarındaki Karaburna Köyü yakınlarında Topada ve Sivasa'da olduğu gibi Geç Hitit Dönemi'ne ait Hitit hiyeroglifi ile yazılmış Karaburna kaya anıtı bulunmaktadır.

Bu yazıtta Kral Sapaş'ın NIAS SAPAS ile yaptığı anlaşma ve bu anlaşmaya uymadıkları takdirde Haran tanrısı Armas, tanrıçası Kumiapi ve Datti Kubaba'nın aşağılayacağından bahsedilmektedir.

Hacı Bektaş-ı Veli Müzesi

Mimarlık tarihi yönünden, M.XIII. ile XIX. yüzyıllar arasında tamamlanmış olan Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi, tarihsel süreç içinde epey restorasyon (onarım) görmüştür. Mimari terminoloji bakımından, külliye'den daha ziyade bir manzume niteliği taşımaktadır. Tekke, 30 Kasım 1925 tarihinde TBMM'nin 677 sayılı kanununla diğer tekke ve zaviyeler ile birlikte kapatılmış, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1958-1964 yılları arasında onarımı yapılmış ve 16 Ağustos 1964 tarihinde Etnografya Müzesi biçiminde düzenlenerek halkımızın ziyaretine açılmıştır. Müze, plan bakımından üç ana bölümde incelenir. Avlulara, sırasına göre kademeli bir anlayışla tatlı bir meyil verilerek mimari açıdan bir bütünlük sağlanmıştır.

1.Avlu: Eskiden Nadar (At) avlusu da denilen bu bölüme, güneydeki anıtsal görünümlü Çatal Kapı'dan girilir. Girişin hemen sağında 1902 yılında Tekke Postnişini

Feyzulla Dede Baba zamanında Sadrazam Halil Paşa'nın eşi Fatma Nuriye Hanım tarafından yaptırılan ve üzerinde Mührü Süleyman motifi bulunan Üçler çeşmesi yer alır. Eskiden bu avlu içinde günümüze kadar ulaşmayan; atevi, ekmekevi, hamam, tuvalet, mihmanevi, çamaşırhane gibi bölümler bulunmaktaydı.

2.Avlu: Eskiden Dergah Avlusu da denilen bu bölüme, üçgen alınlıklı ye sivri kemerli Üçler Kapısı'ndan girilir. Bu avlu içinde sırasına göre sağda; Aslanlı çeşme, aşevi, Baba Köşkü, Tekke Camii, ortada; havuz, solda; mihmanevi, meydanevi, kilerevi ye Dede Baba Köşkü gibi bölümler bulunmaktadır.

Aslanlı çeşme: Klasik Mısır Sanatı tarzında İskenderiye mermerinden yapılmış olan aslan yontusu, ünlü Mısır Valisi Kavalalı M.Ali Paşa soyundan Fatma Hanım tarafından, M. 1875 yılında Tekke'ye hediye babında gönderilmiştir. Aslanların içine yerleştirildiği esas çeşme, M. 1554 yılında eski Silistre Valisi Malkoç Bali Bey hayrına yaptırılmıştır.

Aşevi Baba Köşkü: Protokolde, Dede Baba'dan sonra gelen Aşevi Babası'nın oturduğu köşk, bugün Müze idaresi olarak hizmet vermektedir.

Aşevi: Kitabesinden M. 1560'ta Malkoç Bali Bey hayrına yaptırıldığı anlaşılan Aşevi'nde meşhur karakazan, halife kazanları ve diğer mutfak eşyaları sergilenmektedir.

Tekke Camii: M. 1834 yılında, Padişah II. Mahmut tarafından yaptırılan camii klasik tarzda; içten kubbeli görünümüne rağmen dıştan kurşun kaplamalı ye basık külahlı olarak inşa edilmiştir. Gündük minaresi orijinal olmayıp restorasyon ürünüdür.

Havuz: Giriş kapısının tam karşısında bulunan havuzun kitabesinden anlaşıldığına göre; 1906-1908 yılları arasında dönemin Beyrut Valisi'nin (H. Rıfat Paşa) eşi Nazlı Hanım tarafından yaptırılmıştır. Güney duvarı, üçgen alınlıklı olarak yapılmış olup; on iki dilimli Hüseyini taç ile sonlandırılmıştır. Fiskiyesinde, Korinth tipi antik başlık kullanılmıştır.

Mihmanevi: Tekke faal iken, gelen konukların ağırlandığı bu bölüm, bugün müze deposu olarak kullanılmaktadır.

Meydanevi: Tekke'nin en önemli bölümlerinden biri olup, kitabesine göre; M. 1367 yılında Sultan Murat tarafından yaptırılmıştır. Burada tarikata intisap etme yani ikrar verme ve nasip alma törenleri yapılıyordu. Meydan Odası'nın rekonstrüksiyon olarak bingi tekniğinde inşa edilen tavanı ilgi çekicidir. Bu bölümde; on iki makamı simgeleyen postlar, levhalar, Bektaşî Tahtı, müzik aletleri, tablolar, eski siyah-beyaz fotoğraflar, mühürler ve diğer etnoğrafik eserler sergilenmektedir.

Kilerevi: İki katlı olan bu bölümün alt katı, eskiden Tekke kasası ve depo olarak; üst kat ise, Dede Baba Köşkü olarak hizmet veriyordu. Şimdi ise Kütüphane deposu olarak hizmet vermektedir.

3.Avlu: Eskiden Hazret avlusu da denilen bu bölüme, basık kemerli, yeşil kanatlı, Altılar Kapısı'ndan girilir. Atatürk Köşesi, Pirevi, Balım Sultan Türbesi ve Hazire bulunmaktadır.

Pirevi: Girişin tam karşısında yer alan bu yapı kompleksi, M.XIII.-XVI. yüzyıllar arasında tamamlanmıştır. Girişin sağ ve sol yanında; Tekke'ye hizmet etmiş bulunan Dede ve Babalar'ın mezarları bulunmaktadır. Akkapı denilen süslemeli mermer kapıdan, kalem işi motiflerle bezeli olan Orta Methal yani salona girilir. Sağ tarafta; Tekke'nin çekirdeği sayılan ye Dervişlerin zikredip, olgunlaştıkları çilehane (kızılcahalvet) denilen hücre yer alır. Üstünde kitabesi bulunan, mütevazı bir kapıdan, Kırklar Meydanı'na geçilir. Tavanı ahşap, duvarları kalem işi bezemelerle süslü olan bu bölümde; muhtemel olarak Hindistan'dan Tekke'ye hediye olarak gelmiş olan ünlü Kirkbudak şamdan, Hz. Ali'nin el yazması Kur'an-ı Kerim'den bir sure , İran Şahı'nın adağı ipek halı, sancaklar, fincan takımları, Türbe'nin süslemeli orijinal gümüş kapısı, bazı silahlar ve Bektaşî kültürüne ait bazı etnografik eserler sergilenmektedir. Meydanın doğusunda; Horasan Erleri. batısında; Çelebiler 'in mezarları bulunmaktadır. Gökeşik de denilen, mütevazı ve süslemeli mermer kapıdan Huzur-u Pir'e yani Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli Türbesine girilir. Yapı Selçuklu mimarisi geleneğinde inşa edilmiş olup; kubbe ve duvarları kalem işi bezemelerle süslenmiştir. Yüksek tip sandukası yeşil puşidelerle süslüdür. Türbe'nin üst kısmı; dıştan sivri külahlı ve kurşun kaplamalıdır. Güvenç Abdal Türbesinde ise Güvenç Abdal, eşi Dünya Güzeli ve hizmetkarlarının sandukaları bulunmaktadır. Türbe kemerli tonozla örtülü olup, restorasyon ürünü bezemelerle süslüdür.

Balım Sultan Türbesi: Avlunun sağ tarafında, piramidal külah örtülü ve Selçuklu mimarisi tarzında inşa edilmiştir. Balım Sultan; Dimetoka'daki Bektaşî Tekkesinde yetişmiş ve daha sonra merkez Tekke'ye gelerek, Bektaşilik'e önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bu nedenle de Bektaşilik'te Pir-i Sani (İkinci Pir) olarak kabul edilir. Balım Sultan sandukasından başka Kalender Sah mezarının da bulunduğu Türbe, ölümünden üç yıl sonra M.1519'da; Yavuz Sultan Selim'in komutanlarından Dulkadiroğulları Beyi, Seyhsuvar Ali Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Kubbe içi ve duvarları kalem işi bezemelerle süslü olan türbe içinde; şamdan, orijinal kapı ile bazı levhalar sergilenmektedir. Türbe'nin önünde ise kutsal sayılan tarihi Dilek Ağacı (Karadut-Morus Nigra) bulunmaktadır.

Hazire: Balım Sultan Türbesi'nin hemen yanında bulunan mezarlıkta, Tekke'ye hizmette bulunan dervişler yatar. Hüseyini, Elifi ye Ethemî tipteki mezar taşı başlıkları, Türk - İslam Sanatı'nın özgün eserlerindendir. Diğer Müze ye Örenyerleri

Arkeoloji ye Etnografya Müzesi: İlçe merkezinde ve Hacıbektaş Veli Müzesi'nin 100 m kadar batısındadır. Sulucakarahöyük'te, 1967-1976 yılları arasında yapılmış olan bilimsel kazılarda ortaya çıkan arkeolojik buluntular sergilenmektedir. Tek höyükten çıkan eserlerin sergilenmesi bakımından önemli bir müzedir. Pazartesi günü dışında her gün açıktır.

Kadıncık Ana Evi: Velayetname'de adı geçen ye Bektaşilik'te önemli sayılan bir kişinin ikamet ettiği evdir. Müze Müdürlüğü'ne başvurulması halinde görevli sağlanarak ziyaret edilebilir.

Efendi Türbesi:

Bektaş Efendi Türbesi :M. 1603 yılında ölmüş olan Bektaş Efendi ile ilgili pek bir bilgi yoktur. Kubbesi ve duvarları kalem işi bezemelerle süslü olan türbe, Selçuklu Kümbet Mimarisi tarzında inşa edilmiştir.

Çilehane-Deliklitaş: İlçenin 3 km. doğusundaki Arafat Dağı'nda bulunan mağaradır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu mekanda halvette bulunduğu inanılır. Ayrıca, bu delikten geçenlerin günahlarından arındığı yönünde bir inanç da vardır. Zemzem çeşmesi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Ozanlar Anıtları ile 5.000 kişilik modern amfiteatro bu tepede bulunmaktadır.

Beştaşlar: İlçenin 5 km kadar kuzeyinde; Çivril Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Jeolojik bakımdan önem taşıyan, beş adet dev boyutlu taş vardır. Taşların efsanesi, Velayetname'de ayrıntılı olarak anlatılır.

Atatürk Evi: İlçe merkezinde bulunan evde; M. Kemal Atatürk, 22-23 Aralık 1919 tarihlerinde konuk edilmiştir. XIX. yüzyılda inşa olunan ev, restore edildikten sonra, Müze-Ev olarak halkın ziyaretine açılacaktır.

AVANOS

Nevşehir'in 18 km kuzeyinde olan Avanos'un antik dönemdeki adı 'Venessa'dır. Çok sayıda çanak çömlek atölyesi bulunan ilçede seramik yapım geleneği Hititlerden beri süregelmektedir. Kızılırmak'ın getirdiği kırmızı toprak ve milden elde edilen seramik çamuru, Avanoslu seramik sanatçıların elinde şekil almaktadır.

Avanos'u (Venessa) ikiye ayıran ve Anadolu'nun en uzun nehri olan Kızılırmak ve onun çevresi, çaylar boyunca çok sayıda olaylara sahne olmuştur. Lydialılarla Medler arasında beş yıl süren savaş Kızılırmak havzasında olmuş, her iki taraf bu savaştan oldukça büyük zarar görmüştür. Bu savaşın altıncı yılında bir çarpışma esnasında ve ortalığın çok karışmış bir anında güneş tutulması olduğunda her iki taraf tanrıları kızdırdıklarını düşünerek hemen bir barış sözleşmesi yaparlar. Kilikyalı Syennesis ve Babilili Labynetos'u kendilerine aracı seçenler. İki kral bir araya gelerek Lydia Kralı Alyattes, kızı Alyenis'i Med Kralı Kyaxates'in oğlu Astyages'le evlendirir.

Gerçi bu dönemin önemli doğa filozofu Kariyalı Hexamyes'in oğlu Thales, M.Ö.28 Mayıs 585 tarihinde olagelen güneş tutulmasını önceden hesaplayarak haber vermişti. (Herodot I, 74)

Avanos yakınlarında, Kızılırmak'ın hemen kenarındaki bir Roma mezarlığında ele geçen mermerden lahit, Merkez Kapadokya Bölgesi'nde bugüne kadar ele geçen tek lahit olması açısından ilginçtir. Lahit, 1971 yılında tesadüfen ortaya çıkmış, semer dam biçimindeki kapağı kimliği tespit edilmeyen şahıslarca açılmış ve içindeki buluntular ne yazık ki çalınmıştır. Ceset üzerinde yapılan patolojik ve paleoantropolojik araştırmalar sonucunda lahitin, saçları kına ile boyanmış bir kadına ait olduğu anlaşılmıştır. Avanos'un Sarılar kasabası yakınlarındaki Prof. H. Seyer'in başkanlığındaki Zank Höyük'te yapılan arkeolojik kazılarda Eski Tunç Çağı'ndan Geç Roma Dönemi'ne kadar değişik kültürlerle ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Avanos'ta XIII. yüzyıl Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen Saruhan Kervansarayı ve Alaaddin Camii bulunmaktadır.

Saruhan

Nevşehir'in Avanos ilçesinin 5 km güney doğusunda Ürgüp'ün ise 6 km kuzeyinde, Damsa vadisinde yer alır. Han, doğu-batı bağlantısındaki Aksaray-Kayseri güzergahındadır. H. İzzettin Keykavus zamanında belki de onun tarafından 1249 yılında yaptırılan Saruhan 2000 m² lik bir alanı kaplamaktadır.

Saruhan'da yapı malzemesi olarak sarı, kırmızımsı pembe ve açık kahverengi, oldukça düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Gerek anıtsal portalin, gerekse iç portalin kapı kemerlerinde iki renkli taşlar kullanılmış, böylece dekoratif bir görünüm sağlanmıştır.

Üst kısımları kısmen yıkılmış olan dış portalde diğer sultan hanlarında olduğu gibi daha çok geometrik süslemeler tercih edilmiştir. Kubbeli köşk mescidi ise diğer kervansarayların aksine anıtsal portalin üzerine yapılmıştır. Avluya bakan mescit kapısı mukarnashlı tromplarla süslüdür. Geniş avlunun solunda çeşmeli bir revak, sağında ise konaklama ve hamama ait mekanlar yer alır. Revaklarda kullanılan bazı taşların üzerindeki küçük çizgiler taş ustalarının özel işaretleridir. Hayvanların ve seyisinin konakladığı holü Aksaray Sultanhanı ve Ağzıkarahan holunun benzeridir. Pandantifler üzerine oturan aydınlık kubbesi oldukça sadedir. Üst kısımları yer yer yıkılan Han, 1991 yılında restorasyonu tamamlanarak orijinal haline getirilmiştir. Sultan hanlarının en son örneklerinden olan Satuhan'dan sonra Selçuklu sultanları han yaptırmamışlardır.

Zelve

Avanos'a 5 km, Paşabağlarına 1 km uzaklıktaki Zelve, Aktepe'nin dik ye kuzey yamaçlarında kurulmuştur. Üç vadiden oluşan Zelve Ören Yeri, peribacalarının en yoğun olduğu yerdir. Vadideki peribacaları sivri uçlu ve geniş gövdelidir.

Uçhisar, Göreme, Çavuşin gibi kaya oyma mekanlardaki trogloditik yaşamın ne zaman başladığı bilinmeyen Zelve, özellikle IX. ye XIII. yüzyılda Hristiyanların önemli yerleşim ve dini merkezlerinden biri olmuş aynı zamanda rahiplere ilk dini seminerler de bu yörede yerilmiştir.

Yamaçların dibinde yer alan "Direkli Kilise" Zelve'deki manastır hayatının ilk yıllarına aittir. Kilise süslemelerinde tercih edilen kabartma haçlar daha çok ikonoklastik düşünce ile yakından ilgilidir. İkonoklastik Dönem öncesine tarihlenen Balıklı, Üzümlü ve Geyikli Kiliseler vadinin önemli kiliselerindendir.

1952 yılına kadar iskan edilmiş vadide manastır ve kiliselerden başka yerleşim yerleri, iki vadiye açılan tünel, değirmen, cami ve güvercinlikler bulunmaktadır.

ÜRGÜP

Nevşehir'in 20 km doğusunda olan Ürgüp Kapadokya Bölgesinin en önemli merkezlerindendir. Göreme'de olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde çok sayıda isme sahip olmuştur. Bizans Döneminde Osiana(Assiana), Hagios Prokopios; Selçuklular Dönemi'nde Başhisar; Osmanlılar zamanında Burgut kalesi; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren de Ürgüp adıyla anılmıştır.

Ürgüp ve civarındaki ilk yerleşim antik adı Tomissos olan Damsa Çayı'nın doğusundaki Avla Dağı etekleridir. İngiliz Arkeolog Ian Todd'un burada yaptığı yüzey araştırması sonucunda çok sayıda obsidiyenden ve sileksten Paleolitik Döneme ait aletler bulmuştur. Daha geç dönemlere ait en önemli kalıntılar ise Ürgüp kasaba ve köylerinde bulunan Roma Dönemi'ne ait kaya mezarlardır.

Bizans Döneminde de önemli bir dini merkez olan Ürgüp, köy, kasaba ve vadilerindeki kaya kiliselerin ve manastırların piskoposluk merkeziydi.

XI. yüzyılda Ürgüp, Selçuklular'ın önemli kentleri Konya'ya ve Niğde'ye açılan önemli bir kale konumundaydı. Bu döneme ait iki yapı kentin merkezindeki Altıkapılı ye Temenni Tepesi Türbeleri'dir. Bir anne ve iki kızına ait olan ve XIII. yüzyılda yaptırılan "Altı Kapılı Türbe", altı cepheli, her cephesinde kemerli pencere ve üstü açıktır. Ürgüp'ün Temenni Tepesi'nde bulunan iki türbeden birinin, 1268 yılında Vecihi Paşa tarafından yaptırılan ve halk arasında "Kılıçarslan Türbesi" olarak da anılan Selçuklu Sultanı IV. Rüknettin Kılıçarslan'a, diğerinin ise III. Alaaddin Keykubat'a ait olabileceği düşünülmektedir. Ancak araştırmacılara göre bu olasılıklar oldukça zayıftır.

1515 yılında Osmanlı topraklarına katılan Ürgüp, XVIII. yüzyılda Osmanlı Sadrazamı Damat İbrahim Paşa'nın kadılık makamını doğduğu kent olan Nevşehir'e (Muşkara) bağlaması nedeniyle ilk kez ikinci planda kalır. Ancak Paşa da Ürgüplülere mağdur etmemek için Nevşehir yakınlarındaki Kavak Köyü'nden yaklaşık 20 km bir yer altı yolu ile su getirir. Sokak ve meydanlara mermerden çeşmeler yaptırarak şiirlerini dönemin meşhur şairlerine yazdırmış, kitabelerini de en iyi ustalara kazıtmıştır. Bu kitabeli çeşmelerin sadece bir kaç orijinal yerindedir.

Ürgüp'teki bir diğer önemli yapı da Rum Hamamı'dır. Rumca kitabesinden temelinin 1900'de atıldığı tüm halkın ortak çalışması sonucunda 1909'da tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Şemsettin Sami 1888-1900 yıllarında yazdığı Kamus-ül Alem adlı tarih ve coğrafya ile ilgili eserinde Ürgüp'te 70 cami, 5 kilise ve 11 kütüphane olduğunu belirtir.

Ürgüp civarındaki Pancarlık, Üzengi ve Keşlik vadisi hem tarihi, hem de doğal değerleri olan vadilerdir.

ÜRGÜP CİVARI PERİBACALARI

Ürgüp Müzesi

1971 yılında açılan müze, Ürgüp civarından ele geçen fosil örneklerinin dışında Prehistorik, Eski Tunç Çağı, Hitit, Frig, Pres, Hellenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemi eseri mevcuttur. Müze de ayrıca yörenin mahalli kıyafetlerinin, eşyalarının ve silahların bulunduğu etnoğrafik seksiyon da bulunmaktadır. Ürgüp Müzesi'ne bağlı ören yerleri Mustafa Paşa (Sinastos) Aios Vasilios Kilisesi, Manastır Vadisi Kiliseleri, Yeşilöz (Aziz Thedor) Kilisesi ve Pancarlık Kilisesi'dir.

Pancarlık Kilisesi

Ortahisar kasabasının güneyinde, Ürgüp-Mustafapaşa yolunun sağındaki Pancarlık vadisindedir. Düz tavanlı, tek nefli ve tek apsislidir. Kilisedeki duvar resimleri daha çok yeşil zeminlidir ve oldukça iyi korunmuştur. İlk bakışta kiliseyi iki farklı sanatçının farklı zamanlarda boyadığı düşünülse de sahneler ve tüm yazılar ayrı ayrı incelendiğinde aynı sanatçı tarafından süslediği anlaşılmaktadır. Zengin İncil siklusunu içeren kilisede sahneler, frizler halinde birbirini takip etmekte, frizin her iki yanını madalyonlar içinde aziz tasvirleri sınırlamaktadır. Pancarlık Kilisesi XI. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Sahneler: Peygamberlerin görünümü, müjde, ziyaret, bakireliğin ispatı, Beytullahim'e yolculuk, doğum, üç müneccimin tapınması, Joseph'in ikinci rüyası, Mısır'a kaçış, masum çocukların katliamı, İsa'nın mabete takdimi, Elizabeth'in takip edilişi, Vaftizci Yahya'nın görevlendirilmesi, vaftiz, İsa'nın denenmesi, Kana düğünü, şarap mucizesi, balık ve ekmeklerin çoğaltılması, havarilerin tanrı yolunda görevlendirilmesi, şeytan çarpmış adamın iyileştirilmesi, cüzzamlı adamın iyileştirilmesi, sakat kadının iyileştirilmesi, Jairus'un kızının iyileştirilmesi, balıkların çoğaltılması mucizesi, İsa ve Samarralı kadın, başkalaşım, İsa Golgota yolunda, İsa çarmıhta, İsa'nın cehenneme inışı, İsa'nın göğe yükselmesi, melek Gabriel ve Michael ve madalyonlar içinde aziz tasvirleri.

Ürgüp -Taşkınpaşa Camii

Nevşehir, Ürgüp ilçesinin, Damsa köyü merkezinde yer alan Taşkınpaşa Camii, Karamanlılar Dönemi'ne aittir. Bugün beyaz badana ile boyanması nedeniyle çirkinleştirilmiş portali geometrik bezeli bordürlerle süslüdür. Kesme taştan inşa edilmiş cami, kible yönünde üç nefli, on bir tonozla örtülüdür. Kemerler mermer başlıklı payeler üzerine oturur. Camii'nin üzeri ise düz toprak damdır.

Halen Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenen çeyizden kakma tekniğinde yapılmış mihrabı, bugüne kadar kalan tek ahşap örnek olması nedeniyle önemlidir. Mihrabın etrafındaki iki sıra bordür arabesk süsleme ve ayetlerle süslenmiştir. Mimberi ise büyük bir özenle işlenmiş, Selçuklu Dönemi'nden beri Anadolu'da uygulanmaya başlanan künde-kari tekniğinde yapılmışlardır. Bir çatma tekniği olan künde-kari de sekizgen, baklava ve yıldız şeklindeki ahşap parçalar birbirlerine iç içe geçerek bağlanmış, birbirlerine tutturmak için çivi ya da yapıştırıcı kullanılmamıştır. Parçalar geçme olduğundan ahşabın kuruması nedeniyle ayrılmalar ve çatlaklar oluşmaz.

Ürgüp-Taşkınpaşa Türbesi

Ürgüp'ün Damsa (Taşkınpaşa) köyü merkezinde yer alan, Selçuklu Beyi Taşkınpaşa'ya ait türbe, dörtgen gövdeden sekizgen başlıklı çatıya dıştan pandantif şeklinde üçgenlerle geçilir. Türbenin mezar odasına doğu yönünde ve 'L' biçiminde birkaç basamaklı merdiveni vasıtasıyla inilebilmektedir. Tüf kayanın oyulmasıyla inşa edilmiş, basık beşik tonozlu mezar odası, 4.30 m uzunluğunda, 2.10 m genişliğinde, 2.10 m yüksekliğindedir. Odanın ortasında sembolik olarak yapılmış taş sanduka bulunur.

Türbenin gövdesi ise düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Kuzey yönündeki portalı, geometrik motiflerle bezelidir. Portalin dışındaki cephelerde sadece pencerelerin üstünde oldukça sade, geometrik süslemeler yer alır. Türbenin iç kısmı ise merkezi kubbelidir. Duvarlarda kırmızı aşı boyası ile yazılmış dualar, ortada ise üç adet taş sanduka bulunmaktadır. Taşkınpaşa'nın hemen karşısında yer alan türbe ise Hızır Reis'e aittir. Aynı döneme tarihlenen türbe baldaken tarzda inşa edilmiş, altıgen planlıdır. Türbeye iki taraflı, basamaktan oluşan merdivenle çıkılmaktadır. Türbenin ortasında ise mermerden yapılmış, üzerleri tamamen Arapça kitabe ve geometrik motiflerle süslenmiş üç adet taş sanduka yer alır.

DERİNKUYU

Nevşehir-Niğde karayolu üzerinde eski adı Melegobia olan Derinkuyu Nevşehir'e 29 km uzaklıktadır. Akarsuyu ve gölü bulunmayan bu ilçenin içme suyu 60-70 metre derinlikteki kuyulardan temin etmesinden dolayı "Derinkuyu" olarak adlandırılmıştır.

Bu ilçenin en önemli özelliği, yerin altına oyulmuş oldukça geniş alanlara yayılan yer altı yerleşimidir. Derinkuyu'da ayrıca yer altı yerleşiminin güneyinde yer alan XIX. Yüzyıla ait Ortodoks Kilisesi ve Cumhuriyet Mahallesinde tüf kayaya oyulmuş Aya Manastırı da bulunmaktadır.

Derinkuyu Yer Altı Şehri

Derinkuyu yeraltı şehrinin derinliği yaklaşık 85m'dir. Bu yeraltı şehri, bir yeraltı şehrinde bulunan tüm özelliklere sahiptir (ahır, kiler, yemekhane, kilise, şirahane v.s.). Ayrıca 2. katta misyonerler okulu bulunmaktadır. Geniş bir alan olan okulun tavanı, yeraltı şehirlerinde pek rastlanmayan beşik tonoz ile örtülüdür. Salonun solundaki mekanlar, çalışma odalarıdır. Yeraltı şehrinin 3. ve 4. katlarından sonra merdivenle doğrudan doğruya derinlemesine inilmekte ve 7. katta bulunan haç planlı kiliseye ulaşılmaktadır. Oldukça geniş olan bu mekan sütunlarla desteklenmiş olup buradan uzanan dar, kavisli tünel bir mezarla son bulmaktadır.

Yeryüzü ile bağlantısı bulunan 55 m derinliğindeki havalandırma bacası, aynı zamanda su kuyusu olarak da kullanılmaktadır. Alt kata kadar uzanan kuyulardan her kat yararlanamaz, ayrıca istila anında zehirlenmeyi önlemek için bazı kuyuların ağzı yeryüzü ile bağlantısızdır.

1965 yılında açılan Derinkuyu yeraltı şehrinin halen yüzde onu gezilebilmektedir. Derinkuyu ilçesine bağlı Suvermez ve Doğala köylerinde de henüz tam olarak araştırılmamış yeraltı şehirleri bulunmaktadır.

DERİNKUYU YER ALTI ŞEHRİNDEN BİR GÖRÜNÜM

KOZAKLI

Benim yaşadığım şehir olan Kozaklı Nevşehir'in yaklaşık 100 km kuzeyinde yer alır, eski adı Hamamorta'dır. Kozaklı civarında çok sayıdaki tümülüsler, Roma Dönemi'ne ait olup Nevşehir arkeolojisi için önemli yer tutmaktadır.

Sağlık turizmi açısından önemli bir yere sahip Kozaklı kaplıcaları, Batı Alman Kaplıcaları Birliği sınıflamasına göre sodyumla, kalsiyumlu, klörlü olup A ve C grubu şifalı sular grubuna girmektedir.

Kozaklı Kaplıcalarından iltihabı olmayan romatizmal hastalıkların, kireçlenmelerin, cilt hastalıklarının, kronik iltihaplı kadın hastalıklarının, damar sertliklerinin, mantar hastalıklarının tedavisinde başarılı sonuçlar alındığı gözlenmiştir.

Kozaklı'ya yaklaşık 7 km uzaklıktaki Kanlıca kasabasında Nevşehir bölgesinde sıkça rastlanan yer altı yerleşimi de bulunmaktadır.

KOZAKLI KAPLICASI

EVLİLİK GELENEKLERİ

Nevşehir ve yörelerinde genellikle erkekler için evlenme yaşı 23-25'tir. Askere gitmeden önce evlenenler azdır. Kızların genellikle evlenme yaşı ise 17-18'dir. Nevşehir yöresinde, kızlar için evliliğe hazırlık, annesi tarafından başlatılır. 12-13 yaşlarında kız çocukları annelerine yardım eder ve bu dönem içerisinde geleneğin gerekli kıldığı kadar çeyiz hazırlanır. Erkekler ise toplumun evlenmek için gerekli kıldığı kişisel yeterlilik, sorumluluk, maddi bakımdan küçük yaştan itibaren evliliğe hazırlanır. Evlenmelerde başlık verme geleneği yok olmuştur. Kız kaçırma olaylarına ender rastlanır.

Evlenme çağına gelen erkekler için kendisinden yaşça küçük olma, asil aileden gelme, huyunun düzgün olması gibi özelliklere uygun bir kız tespit edilir. Daha sonra kızın evine kadınlarca görücü gidilir. Gelenlerin görücü olduğu anlaşılınca, kız tarafı bu evliliğe sıcak bakıyorsa, gelen misafirlere yakınlık göstererek ikramda kusur etmemeye çalışılır. Şayet bu evliliğe rıza gösterilmiyorsa kız görücüye çıkarılmaz.

Kız İsteme ve Nişan:

Erkek evinden birkaç erkek, kızı istemeye giderler. Kız tarafından erkekler ise gelenleri karşılar. Sohbet edilir ve gelme amacı açıklanır. Daha sonra erkeğin babası, kızın babasının önünde "Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile" diyerek kızını ister. Kızın ailesi ise düşünceleri için birkaç gün isterler. Bunun üzerine yine erkek tarafından birkaç erkek, kız tarafına giderek durumu konuşur. Böylece söz kesilmiş olur.

Uygun görülen bir günde, kız evinde, iki tarafın akrabaları toplanır. Nişan törenleri yapılır. Nişanda şerbet ikram edilerek yüzük takılır. Bu işlemler neticesinde olay, toplum huzurunda resmi bir mahiyet kazanmış olur.

Düğün:

Yöremizde düğünler genellikle üç gün sürer. Genelde düğünler Cuma günü başlar, Pazar günü biter. İlk gün bayrak kaldırma töreni ile düğünün olacağı topluma ilan edilir ve böylelikle düğün başlamış olur. Düğünün ikinci günü akşamı kız tarafında 'Kına Gecesi' yapılır. Kına gecesine sadece kadınlar iştirak eder. Burada önce seyirlik kadın oyunları sergilenir. Folklorik oyunlarla eğlenceye devam edilir. Daha sonra gelin olacak kıza kınası yakılır. Sonuna doğru toplulukça gelin kız ağlatmaya çalışılır.

Kına gecesinde söylenen bazı türküler.

Kadınlar

Kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer mutlu olsun
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası
Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evler yakışığı
Ah gelin anam
Altın tas içinde kınam özenir
Gümüş tarak ile zülfüm taranır
Nişanlı kızlar eşin aranır
Ah gelin anam
Gelin geldi kapımıza
Altın dolu küpümüze
Çamaşır var hepimize
Ah gelin anam.

Gelin Kızın Cevabı

Keklik gelir seke seke
Kulağında gümüş küpe
Ben annemden ayrılmazdım
Ayrıldılar çeke çeke
Al güvercin mor güvercin
Ayağında gümüş zencir
Gurbet ele giden kızlar
Ölmez ama zırcır
Damımızda ot muydum
Üstünüzde yük müydüm
Bir kızınızdim çok muydum
Vay benim anam.

Ayrıca yöremizde düğünün birinci veya ikinci gecesi erkekler tarafından "Sinsin" oyunu oynanır. Bu oyun için boş bir yere ateş yakılır. Bu ateşin etrafında bir kişi daire çizerek oynamaya başlar. Diğer bir kişi ise ateşin etrafında oynayan kişiye vurmaya çalışarak oyuna katılır. Birinci şahıs oyundan kaçır ve oyun böylece devam eder. Bu oyun en az 6-7 erkek tarafından oynanır.

Pazar günü sabah kız tarafınca hazırlanmış çeyiz, erkek evinden gelen taşıtlara yüklenerek götürülür. Pazar günü öğle vaktinde erkek tarafında oluşan kadın ve erkek topluluğu gelini almaya gelirler. Böylece düğün sona erer.

GELENEKSEL EL SANATLARI

Yöremizde el sanatları ile meydana getirilmiş çokça ürün bulmak mümkündür. Halı ve kilim dokumacılığı yöremizde oldukça gelişmiştir. Ayrıca öğrendiğim bilgilere göre Osmanlılar zamanında Avanos önemli dokumacılık merkezlerinden biri olmuştur.

Çanak-Çömlek yapımı da yöremizin önemli el sanatlarındanıdır. Çanak ve çömleğin kolay kırılabilir olması bu el sanatına olan önemi azaltmış fakat turistlerin ilgisini çekmesiyle yeniden önem kazanmıştır. Yörelerimizde birçok çanak-çömlek atölyeleri bulunmaktadır.

YEMEKLER

Nohutlu Yahni:

Soğan ve et yağda kavrulur. Bir gece suda bekletilen nohut çömleğe konulur. Su ve salça ilave edildikten sonra tandırdaki köz halinde bulunan ateşin içine gömülerek pişirilir.

Zerde:

Su içinde pişirilen pirinç üzerine toz şeker dökülerek karıştırılır.

Zerde Pilavı:

Bol suda pişirilmiş pirinç üzerine eritilmiş tereyağı dökülerek iyice karıştırılır. Önceden hazırlanan zerde, pilav üzerine dökülür.

Tarhana Hazırlanması ve Çorbası:

Süzülmüş yoğurt ve buğdaydan yapılmış yarma karıştırılıp güneşte kurutularak tarhana yapılır. Bu tarhana bir gece suda kalarak yumuşar ve sabah ateş üzerinde iyice kaynatılarak çorba yapılır.

Döğme:

Buğdaydan yapılan yarma bir çömleğin içine konulur. Üzerine biraz su eklenerek tandıra yerleştirilir. Bir süre tandırda kaynadıktan sonra çıkarılır. Bir sopa ile yarma ezilir, üzerine salça dökülür. Bir süre daha pişirildikten sonra yemek hazırlanmış olur.

Yufka Ekmeğin Yapımı:

Halkımız yılda 2-3 kez olmak üzere 4-5 aylık yetecek kadar yufka ekmeği yaparlar. Yufka ekmeğin yapılışı evlerde ortaklaşa olur. Komşu kadınlar birlikte toplanarak sırayla hamurları yoğururlar. Yufka yapılacak evde gece yarısı veya sabaha karşı toplanılarak tandır yakılır. Açılmış olan yufka bezleri ile saç üzerinde ekmek yapılır. Benim ailem ve komşularımız kış gelmeden önce her eve 2-3 gün yufka ekmeği yaparlar. Biz buna "kış ekmeği" deriz.

Gendime yemeği:

Bir tavanın içine tereyağı konulur, soğan ve salçası konularak kavrulur. Bu karışımın içerisine yarma (buğdaydan yapılır) katılarak biraz daha kavrulur. Diğer yanda kurutulmuş kemik çömleğin altına konulur. Kurutulmuş haldeki yarma da eklenip, üstüne su ilave edilir ve çömleğin ağzı kapatılarak tandırda pişer.

Köftür Yapımı:

Yapılacak miktara göre un ayarlanır. Bakır leğende karıştırma karıştırma içine üzüm pekmezi ilave edilir. Bu hali ile ocağa konulur. Karıştırmak suretiyle koyulaşmaya kadar pişirilir. Daha sonra geniş bir tepsiye boşaltılıp, orada iyice soğuyuncaya kadar bekletilir. Soğuduktan sonra baklava dilimi şeklinde kesilir ve güneşte kurutulur.

Aside:

Un ve yağ ile yapılan bir tatlı çeşididir. Un ve yağ kavrulduktan sonra üzüm pekmezi ile karıştırılarak lengerle (yayvan tabak) dağıtılır.

Dalaz:

Bir tatlı çeşididir. Yumurta, un, su, bulamaç haline getirilir. Isıtılmış olan yağ içine karıştırılarak pembeleşinceye kadar pişirilir. Sonra lengere alınıp, üzerine üzüm pekmezi dökülerek yenilir.

NEVŞEHİR VE CİVARI HALK EDEBİYATI

Yöremizde Söylenen Bazı Türküler:

Cemalim Türküsü

Şen olasin Ürgüp dumanın tütmez
Kıratım acemi konağı tutmaz
Oğlum Ahmet göçük yerimi tutmaz
Cemalim Cemalim algın Cemalim
Alganlar içinde kaldın Cemalim

Ürgüpten de çıktığımı görmüşler
Kıratımın sekişinden bilmişler
Beni öldürmeye karar vermişler
Cemalim Cemalim algın Cemalim

Kayalar Türküsü

Kayalar yarılmasın
Söylen yar darılmasın
Darılırsa darılsın
Üstüme yar almasın

Nesine de yavrum nesine
Ciğara da sokmuş fesine

Kayalar merdil merdil
Kim bilir kimim derdin
Ağaçlar kalem olsa
Yazılmaz benim derdim

Nesine de yavrum nesine
Ciğara da sokmuş fesine

Kayalar oylum oylum
Gelir selvi boylum
Selvi boylum gelince
Şen olur benim gönlüm

Nesine de yavrum nesine
Ciğara da sokmuş fesine

ŞİİRLER

Yöremiz ve yöremiz insanlarını aşağıda bulunan şiirinde Yalçın Demir çok güzel anlatıyor.

Memleketim

Severim ben bağını, üzümünü
Şehir şehir dedikleri Nevşehir
Bereketli kıracı, hem özünü
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Sabah ezanında düşerler yola
Herifi eşekte, kadını yaya
Baba yiğit adam ciğara sora
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Karayazı, Kızıltepe, Göbekli
Karataş, Kepez, döllük, Alefendi
Karşıdağ, Çakmaklı, Sarıyapraklı
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Kara üzüm, Kızıl üzüm, Mor üzüm
Bannı üzüm, Keten gömlek, Mis üzüm
Buludu, İmir, Çavuşla, Gül üzüm
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Elması, armudu, cevizi de var
Ayvası, kirazı, alıcı da var
Eriğin sarısı karası da var
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Türlü türlü kayısı bademi
Yaman olur bu diyarın ademi
Çekilenler alınyazı çile mi ?
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Misafirperveriz gelin bizlere
Gönlümüz hep açıktır yarenlere
Bir sofraya kuralım çayır çimlere
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Çömlenen, tandıra baklayı vurun
Yufka ekmeğini yanına koyun
Biber turşusunun doyun
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Güz gelince bağlarımız bozulur
Bekmez kaynayacak kazan kurulur
Köftür bişirince ilaah yalanır
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Etlik derler sucuk, sızgıt yapılır
Kimi tepsi kimi küpe basılır
Kış atığı güz ayında düzülür
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Üzümün kurusu, turşusu olur
Hevengi çalıda asılı durur
Tarana, köftür de cevizle yenir
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Ekşi bekmez de var tatlı bekmez de
Bal bekmezi de süpürge bekmezi
Sabahleyin yerler duru bekmezi
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

YALÇIN DEMİR

Nevşehir

Gelip ey yolcu bir gün
Geçersen Nevşehir'den
İmaret, Sur ,Cami
Buyur der hepsi birden
Ya bir miğfer, ya bir tuğ
Belirmiş her kabirden
Yakın tarihi Türk'ün
Uğuldar Nevşehir'den
Ve Cundiler işaret
Alırlar bir emirden
Ya kurra'dan cihet sor
Ya destur al vezirden
Gelip ey yolcu bir gün
Geçersen Nevşehir'den
Eserler var ayakta
Mübarek bir devirden

Kitaplıklar kitaplar
Yapılmıştır fikirden
Güzeller Nevşehir'de
Şiirdendir, şiirden
Kemerler var örülmüş
İlhiden, zikirden
Ki bir mahmure doğmuş
Tadımlık bir gelirden.
Güzeller Nevşehir'de
Şiirdendir, şiirden
Hulul et tatlılıkla
Sakın zordan cebinden
Akisler ninni ninni
Gelir bağdan, şehirden
Erir firuze gökte
Akar zümrüt nehirde
Doğar bir lale devri
İlahi bir fecirden
Dilimdir şurda Narköy
Kesilmiş Nevşehir'den
Görürsün, Tanrı yüzler
Yaratmıştır, Bedir'den
Gelip ey yolcu bir gün
Geçersen Nevşehir'den
Utangaçlıklarında
Eser yoktur kibirden
Güzeller Nevşehir'de
Şiirdendir, şiirden
Veliler türbe türbe
Ki müstağni nezirden
Işıklar müjdelerdir
Regaipten, kadirden
Sabır, mermer, irade
Demirdendir, demirden
Ki mevzun göğse saçlar
Dökülmüştür nesirden
Köpüktendir bedenler
Ve kirpikler sihirden
Doğarlar lale lale
İlahi bir fecirden
Gönüller zırh kuşansın
Geçerken Nevşehir'den

A.NİHAT ASYA

Nevşehir şiiirinde Arif Nihat Asya Nevşehir'in tarihi ve doğal g z ll klerini çok güzel bir şekilde dile getirmiştir.

Bellidir

Doğusunda Kayseri var ilk  ehir
Batısında Hacıbektaş, G l ehir
Güneyinde Ürgüp ile Nevşehir
Ziyaretin doğrudan bellidir.

Kuzeye yaslanmış kuzeye bakar
Daęlarında bile laleler kokar
 n nde ırmağın  ağlayıp aka
Köprüsünün doruğundan bellidir

 arkhaneleri her zaman i ler
Durmadan yapılır alı veri ler
Fırınları ak am t tmeye ba lar
Dumanının kıvrığından bellidir

Her evde duyulur Kırkit sesleri
Kurulmuş tezgahlar ip meseleleri
Kızların halıda ihtisasları
Istarının sırığından bellidir

Ne 'elidir kaya damlı inleri
 algılı davullu hep düğünleri
Hızır İlyas hele binlik günleri
Gençlerin moruğundan bellidir

K ybağı meşhurdur bülbüller  ter
Üzümün meyvesi burada biter
Buludu hevengi burnunda tüter
Lezzetleri koruęundan bellidir

İnsanlar merttir misafirperverdir
Ate li gençleri sporu sever
 a ırıp ta demek istersen eğer
Rakibinin kırığından bellidir

Yaz gelince ırmağında yüzerler
Ak amları köprüsünde gezerler
Yięitlikte alt olana kızarlar
Ba larının yarığından bellidir

Turist isen durma gel ki g resin
Minicik Paris'mi , Sen varmış dersin
Belki bir de Eyfel görmek istersen
Trafonun g r ę nden bellidir

Çavuşın, Zelve'yi, Göreme'yi gez
Fotoğraf çek, notlarını yaz
Peribacalar seyre doyulmaz
Heykel gibi doruğundan bellidir

Turistik otelde yatmak istersen
Yorgunluğa neşe katmak istersen
Şayet birkaç yudum atmak istersen
Şarabının buruğundan bellidir

Her fırsatta yurdunu meteyleyen
Hasretini yüreğinde derleyen
Ellisinden sonra destan söyleyen
Akman gibi moruğundan bellidir.

İSMAİL AKMAN

Nevşehir Destanı

Serteser gezdim bütün cihanı
Nevşehir resmince şehir görmedim
Emsali var ise göster bir hani
Nevşehir resmince şehir görmedim

Yiğit olmayanda, perde, ar olmaz
Sözünde durmayan adam er olmaz
Avanos, Ürgüp, Arapsun üçü bir olmaz
Nevşehir gibi şehir görmedim

Koçhisar'a zordur daim gitmesi
Hamam merkezinde matağ satması
Aksaray iyi yurt çoktur sıtması
Nevşehir gibi şehir görmedim

Kırşehir, Develi hisar güzelim yeri
Ulukışla ile Maden insanın harı
Aşıklar bilirler Niğde'yi, Bor'u
Nevşehir gibi şehir görmedim

Everek Erciyes'in ardından geri
İncesu altı saat oradan beri
Ulu bedestenli koca Kayseri
Nevşehir gibi şehir görmedim

Sivas'a varınca eğledim hata
Dedim burda durmam giderim Tokat'a
Yılancık ağacını gördüm varınca kata
Nevşehir gibi şehir görmedim

Yozgat, Çorum, Merzifon, Samsun'dan dön geri
Sungurlu'yu görün gelirken yolda Çankırı
Merkezi hükümet oldu şimdi Engürü
Nevşehir gibi şehir görmedim

Herkes matağını meydanda satsın
Ehli aşk olanlar, gayrısı atsin
Mecidiye, Bala, Kalaycık hem yüzü batsın
Nevşehir gibi şehir görmedim

Çubuk, Çerkeşe varırsan olursun yaş
Sivrihisar'da görürsün çok taş
Beypazarı, Nallıhan, Köstebek, Ayaş
Nevşehir gibi şehir görmedim

Gevye'yi sorarsan hesaba kata
Toraklı, Torbalı oradan öte
Sabancıyı geç inen İzmit'e
Nevşehir gibi şehir görmedim

Hiç durmaz akar gözümün yaşı
Ah ettik erittik dağ ile taşı
Bursa, Eskişehir şehirler başı
Nevşehir gibi şehir görmedim

Serteser gezdik büsbütün dünya
Varamadım Girit'e görmedim hanya
Evliyalar başı sorarsan Konya
Nevşehir gibi şehir görmedim

Seydişehir, Beyşehir, hiç gelmez dile
Sillenin güzeli benzemiş güle
Gelirsen eğlenme sen Ereğli'ye
Nevşehir gibi şehir görmedim

Çoban olup ta koyun güdene
Aşk olsun yurduna sağlam gidene
Tarsus, Mersin, Yarcuvat, Silifke, Adana
Nevşehir gibi şehir görmedim
Osmaniye'nin içinden çabuk geçsinler
Fevzipaşa'ya varıp bir su içsinler
İslahiye şehrinden çabuk çıksınlar
Nevşehir gibi şehir görmedim

Varsa affedin bu sözde kaba
Yalan söz söylemem inanın tövbe
Bozulmuş vardım Şam'a, Halep'e
Nevşehir gibi şehir görmedim

Hesap et gezdik dünya dört köşe
Sıtk ile başladık sorarsan işe
Kilis'i, Antep'i gezdim geldim Maraş'a
Nevşehir gibi şehir görmedim

Okudum bir zamanlar inan ki yazdım
Gurbette canımdan usandım bezdim
Diyarbakır, Harput, Malatya'yı gezdim
Nevşehir gibi şehir görmedim

Severim Nevşehir'i ezelden candan
Nere varsak destan isterler benden
Yahya der: Vatan sevgi imandan
Nevşehir gibi şehir görmedim.

AŞIK YAHYA

MANİLER

Yöremizde Söylenen Bazı Maniler:

Kapıdan bakan oğlan
Sümüğü sarkan oğlan
Ne ardıma düşüyon
Horozdan korkan oğlan

Patatesi haşladım
Soymaya başladım
Yar aklıma gelince
Ağlamaya başladım

Eli elçekli gelin
Kolu kolçamlı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Kılamada bacaklı gelin

Çayda çanak kırıldı
Kız oğlana vuruldu
Oğlan almam dedikçe
Kız boynuna sarıldı

Kapı kapı aralık
Kızlar onbin liralık
Oğlanları sorarsan
Fiçıda kokmuş balık

Kapı kapı gezerim
İnci mercan dizerim
Senin gibi oğlanı
Ökçeminen ezerim

Ey hürüdü hürüdü
Dağı duman bürüdü
Gelsene gavur oğlu
Cepte çerez çürüdü

Armudun irisine
Taş attım birisine
Beni çoban etseler
Kızların sürüsüne

Halı dokurum halı
Bitmiyor gavur malı
Halı icat olalı
Kızların benzi sarı

Çorap ördüm mil inen
Dürdüm büktüm gülünen
Hinci sarhoşum gelir
Otuz iki dil inen

Kaynanam kara harar
Damda başını tarar
Ölürse kefeni zarar
Ölmezse yaprak sarar

MASALLAR

Yöremizde masallar kadınlar tarafından çokça anlatılmaktadır. İşte bu masallardan biri:

Pir Ahmet

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahın yedi oğlu varmış. bu padişahın oğulları babasına: "Baba bizi bir ananın yedi kızıyla evlendir." demişler. Padişah sabahleyin kalkmış, çevresini dolaşmış ama bir anadan yedi tane kız bulamamış. Oğulları: "Baba bizim altımıza birer at ver, biz bir anadan yedi tane kız buluruz." demişler. Padişah oğullarının altına birer at vermiş, onlarda yola koyulmuş. Giderken bir dağa varmışlar. İçlerinde "Pir Ahmet" diye bir kardeşleri varmış. O kardeşlerinin yemeğini yaparmış. Bir gün ateşi bitmiş. Karşıda yanan bir ateşi görmüş, koşa koşa yana ateşin yanına gitmiş. Ateşin başında iki insan varmış. "Bana bir ateş verin" demiş. Onlar da ateşin yarısını vermiş. Pir Ahmet'e yarım gel de seninle konuşalım demişler. Bir gün sonra Pir Ahmet gitmiş. "Biz yedi kardeşiz" demiş. "Şu dağın arkasındaki köyde bir anadan doğma yedi tane kız varmış biz onlarla evleneceğiz" demiş. Yarım saat sonra buraya devler gelir demişler. Pir Ahmet yarım saat sonra oraya gitmiş. Devlerle savaşıp onları öldürmüş. Oradan gitmişler dağın arkasında bulunan köydeki bir anadan doğma yedi tane kızla evlenmişler. Ama ertesi gün tek başlı bir dev gelmiş; Pir Ahmet o devi de öldürmüş. Sonra iki başlı dev gelmiş onu da öldürmüş. Ertesi gün yedi başlı dev gelmiş onunla dövüşürken, kardeşleri yanında olmadığı için yalnız kalmış. Bir de baksa ki yedi

başı dev kardeşlerini altına almış. Pir Ahmet'e "seni de yiyeceğim ama denizin ortasında bir şehir var, orada bir dünya güzeli kız var onu bana getirirsen seni bağışlarım" demiş. Pir Ahmet gide gide o şehre varmış. Toplumun bulunduğu bir yere oturmuş. Orada da içecek şeyler satılmış. Pir Ahmet akşama kadar orada kalmış. Çokça çay içmiş, içtiği o çayların karşılığında bolca sarı lira vermiş. Kahveci:"Benim mekanımın senede geliri ancak bu sarı liradır. Bu kadar büyük para bende bulunmaz, ben bu beş sarı lirayı nasıl bozayım." demiş. Pir Ahmet ise:" Ben bu sarı lirayı hayrı için verdim." demiş. Tekrar kahveciye dönerek; "Kahven eskimiş yeniden yapalım." demiş. Ve yeni kahve yapmış, böylece kahveciyle dost olmuş. Pir Ahmet,"Bu köyde bir dünya güzeli kız varmış, onu bana getir." demiş. Kahveci gitmiş kızla görüşmüş. Kız demiş ki:"Kendine bir sandık yapsın sandığın içine girsin denize atsin, ben onu çıkartırım." demiş. Pir Ahmet sandığın içine girerek sandığı denize atmış. Kız sandığı çıkarmış, Ahmet sandıktan çıkmış ve kızı babasından istemiş. Kızın babası da: "Dört tane isteğim var." demiş. "Birincisi şu kahveyi şu kavağın üstüne buharlaştırarak çıkaracaksın. İkincisi kırk kazan su içeceksin. Üçüncüsü arpa, çavdar, buğday üçünü karıştırıp tekrar ayıracaksın. Sonuncusu ise tüm bu yaptıklarını bir mendile çıkınlayıp denize atacaksın" demiş. Pir Ahmet bu denilenlerin hepsini yapmış ve babası kızı vermiş. Kız Pir Ahmet'e dönerek demiş ki;"Sen dev misin yoksa deve mi götürüyorsun ?" demiş. Önceki yere varmışlar, Pir Ahmet dev'e; " Bu kızın yanına yedi gün sonra geleceksin." demiş. Bir kız dev'e sormuş, "Senin canın neydir?" demiş. Dev ise; "Şu havuzda iki tane ördek yüzer, ördeği vurunca içinden bir şişe çıkar, şişeyi kırınca serçe çıkar, serçeyi kesince de içinden bir kurt çıkar, o kurdu koparınca ben ölürüm." demiş. Pir Ahmet ördeği öldürmüş, şişe çıkmış, şişeyi kırmış serçe çıkmış, serçeyi öldürmüş kurt çıkmış, kurdu öldürmüş dev ölmüş. Pir Ahmet huzura ermiş.

FIKRALAR

Yöremizde Anlatılan Bazı Fıkralar

Ne Haliniz Varsa:

Bir kadının Mehmet adlı bir oğlu varmış. Anası Mehmet'ine çok düşkünmüş, ikide bir: Aman Memedim seni nasıl severim, sen ölme de ben öleyim, dermiş.

Oğlan kurnazmış ve yalancıktan hasta olmuş, döşeğe yatmış. Anasını sınayacak ya, dolaba bir baykuş koymuş. Sonra da başlamış ölüyorum diye, acı ile çağırıp-bağırmaya anası da:

■ Aman Memedim sen ölme de ben öleyim, diyerek oğlunu avuturmuş.

Mehmet:

■ Gayri dayanacak halim kalmadı kurtulayım bu dertten; ana şu dolapta Azrail var aç da canımı alsın, demiş.

Kadın dolabı açıp da baykuşu görünce:

■ Daha memet daha, bana değmeyin de ne haliniz varsa görün, demiş.

Kırk Armut:

Midesine düşkün, okkası yerinde bir hoca varmış. Bunu bir ziyafete davet etmişler. Burada yemekler yenmiş, üstüne armut ikram edilmiş.

Hoca:

■ Gırtlığıma kadar doydu.

Demişse de yine de başlamış armutları teker teker yemeye. Armutlar bittikten sonra ev sahibinin çocuğu:

■ Baba hocanın ağırlığından yukarısı kırk armut alıyor.

Camız:

Bostana camız girmiş, ardından da hoca cüppesinin eteklerini uçurarak dalmış bostana. Hocanın boğazı da kelete değirmenin savağı kadar varmış. Bostanın sahibi gelmiş, demiş ki:

■ Aman camız dursun da, evvela hocayı çıkarın bostandan.

EFSA NELER

Yöremizde anlatılan efsanelerden birini örnek olarak veriyorum. Anlatacağım efsanenin ismi Amaz Köyü Göçü. Amaz Ürgüp'ün (Ürgüp Nevşehir'in bir ilçesidir) iki köyü olan Yeşilöz ve Taşkınpaşa köyleri sınırında bulunan bir mevkiinin adıdır. Burada kayadan oyma harabeler bulunmaktadır. Burada önceden yaşamış insanlarla ilgili efsane şu şekilde anlatılmaktadır:

Amaz Köyü Göçü

Geçmiş dönemde burada Amaz köylüleri yaşamış. Bunlar oldukça fakir bir hayat sürermiş. O zamanlar komşu köy olan Damsa (Taşkınpaşa) köyü zengin bir köymüş. Bir de beyleri varmış. Bu bey Damsa'ya sürekli büyük binalar yaptırmış. Bunların inşaatında, Amaz köylülerini zorla çalıştırır, haklarını vermezmiş. Bu köylüler Damsa'daki inşaatlarda çalışmaktan kendi işlerine bakamaz olmuşlar ve daha da fakirleşmişler. Kendilerine yapılan bu denli haksızlığa daha fazla tahammül edemeyen Amaz köylüleri oradan göç etmeye karar vermişler. Akşamdan göç hazırlıklarına başlamışlar. Sabah yola çıkarken de canlı bir tavuğun tüylerini yolarak bir kalburun altına koymuşlar. Damsalılara; "Siz de bu tavuk gibi yoldunuz." demek istemişler.

Sabah Amaz köylülerini işe getirmek için gelen Damsa beyi kalburun altındaki yolunmuş tavuğu görünce yaptığı işin yanlış olduğunu anlamıştır. Ama iş işten geçmiştir. Oradan göç eden insanlar Şam'a kadar giderler. Burada Amaz isminde bir mahalle kurarlar.

TEKERLEMELER

Yöremizde söylenen bazı tekerlemeler.

Çıktım kiraz dalına
Baktım tren yoluna
Üç atlı geliyor
Biri ağa biri bey
Üçüncüsü Halil Paşa
Halil Paşa hasta
Çorbası tasta
Mendili ipek kendisi köpek

Evvel evvel iken
Kalbur gözer iken
Devler tellal
İbibik berber iken
Tosbağa saniye iken
Kayseri yapılırken
Ben anamın beşiğini
Tıngır mıngır salları iken

Erciyes dağı pilav olsa
Kızılırmak yağ olsa
Güçük kaşık kel saban
Yesem yesem doymasam
Kabeye gitsem gelmesem

Üşüdüm üşüdüm
Daldan elma düşürdüm
Elmamı yediler
Bana cüce dediler
Ben cücelikten çıktım
Ablama vardım
Ablam pilav pişirmiş
İçine sıçan düşürmüş
O sıçanı napmalı
Minareden atmalı
Minarede bir kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var

BİLMECELER

Çocuklar oyun oynarlarken kendi aralarında birbirlerine bilmeceler sorarlar. Yöremizde sorulan bazı bilmeceler:

Başına hotoz takar
Saçını topuz yapar
Hem yer altında yaşar
Hem yer üstünde yaşar
Ne satanı ağlatır
Ne alanı ağlatır
Kesen kasabı ağlatır
Yüreğini dağlatır.(soğan)

Sarısı safran gibi
Karası kaftan gibi
Boynu düdük gibi
Biz onu yedik gibi.(ciğer)

Topal hatun anası var
Beli bükük babası var
Allah delisi oğlu var
Cihan güzeli kızı var.(üzüm)

Aldır arabası
Yeşildir kebesi
Bunu bilmeyen
Eşek sıpası.(domates)

Canlı gider
Cansız kovalar.(at arabası)

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Yöremizde halk arasında söylenen bazı atasözleri ve deyimler:

Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.
Minareyi çalan kılıfını hazırlar.
Ayağını yorganına göre uzat.
Dost acı, düşman tatlı söyler.
İyi kocan var gir oyna çık oyna, kötü kocan var gir ağla çık ağla.
Al zenginin kızını döndürsün anası evine, al fakirin kızını döndürsün anası evine.
Tuzsuz koyun tuzlu koyunu yalaya yalaya bitirmiş.
Bitli baklanın kör alıcısı olur.
Çavuş üzümü ama terbiyesi kıt.
İtle çuvala girilmez.
Kapıda yetişen tosunun değeri olmaz.
Yattığı ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü.
Ağır ne yel alır ne sel.
İte pastırma bekletilmez.
Acele ile menzil alınmaz.
Acıkan doymam, susayan kanmam sanırmış.
Açık ağız aç kalmaz.
Aş buldun düş, iş buldun sıvış.
Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
Fukaranın şaşkını, beyaz giyer kış günü.
İki kaynar bir coşar, güzelin aş tez bişer.
Akıllı işini görür, deli başını bekler.
Tavuk deşiğinden, deli düşüğünden belli olur.
İstenmeden yenen aş, ya karın ağrıtır, ya baş.
Kalabalıktan dilini, sofradan elini kısa tut.
Büyük lokma ye de büyük söz söyleme.
Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme yüzsüz edersin.
İt izini kurt izine karıştırma.

İNANÇLAR

Gece aynaya bakarsan kısmetin geç açılır.
Gece tırnağını kesersen ömrün kısa olur.
Evin çatısına baykuş konarsa uğursuzluk getirir.
Baykuş vurursan intizar alırsın.

Çocuk olması için;
Çocuğu olmayan kadınlara çeşitli baharatları döver, kaynatır ve içirirler.
Adak adarlar.
Kurbanlar kesilir.

Doğacak çocuklar için;
Doğacak çocuk karnın sağında ise erkek, solunda ise kız olur.
Doğum yapacak kadın çok konuşur söylenirse oğlan, az konuşur ve ağırbaşlı olursa kız olur.

Doğum yapacak kadının memesi siyahlaşırsa kız, kahverengi olursa erkek olur.

Doğum yapacak kadının yüzünde keklik çili çok olursa oğlan, az olursa kız olur.

Çocuk için;
Lohusa kadının odasında iğne işi yapılırsa çocuğun göbeği iltihap olur.
Yürümeye başlamadan tırnağı kesilirse çocuk hırsız olur.
Çocuğun düşen göbeği denize atılırsa büyüyünce zengin olur.
Çocuk doğduğu zaman dağlanırsa kuvvetli ve dayanıklı olur.
Çocuk elenmiş temiz toprağa belenirse toprak kadar sağlam olur.
Çocuğa gök boncuk muska takılırsa nazar değmez.
Kundaktaki çocuk eğer kırk gün içinde odada yalnız bırakılırsa al basar.

ÖVMELER (DUALAR)

Allah ne muradın varsa versin.
Allah Kabele kısmet etsin.
Allah başa kadar etsin.
Allah birini bin etsin.
Allah geçim düzen versin.
Allah korktuğundan kurtarsın.
Allah koruduğunu kurtarsın.
Allah uzun ömürler versin.
Allah ağız tadıyla yedirsın.
Allah bin bereket versin.
Yine bu bayramlara erişesin.
Toprak diye tuttuğun altın olsun.
Ellerine ayaklarına sağlık.
Ellerin dert görmesin.
Nur içinde yat.
Mekanın cennet olsun.

Hızır yoldaşın olsun.
Geçmişlerin ağzında bulunsun.
Allah avuçladığını altın etsin.
Allah sevdiğine kavuştursun.

YERMELER (BEDDUALAR)

Boyun devrilsin.
Başına taş düşsün.
Dizin dizin sürün.
Allah kara günler getirsin.
Evine baykuşlar tünesin.
Kapına kara kilit asılsın.
Tepene yıldırım insin.
Gözlerin kör olsun.
Tefin devrilsin.
Yoluna kara duman çöksün de gelemes ol.
Allah belanı versin.
Ekmeğin tavşan, sen tazı ol koş koş tutama.
Sabaha kadar şişe kal.
Kanın altında ılgıt ılgıt aksın.
Tutmazına uğra.
Gidişin olsun da gelişin olmasın.
Allah döküle kal.
Ocağına itler tünesin.
Kesenin ağzı bol, dibi delik olsun.
İki yakan bir araya gelmesin.
Allah'ın gazabına uğra.

NEVŞEHİR'İN GELENEKSEL HALK OYUNLARI

Nevşehir ve çevresinde geleneksel tarz içerisinde oluşan halk oyunları, Türkiye coğrafyası içerisinde "Halay öresi" olarak adlandırılan grup içerisinde yer almaktadır. Oyunlar, daha çok düğün ve eğlence ortamlarında çıkarılmaktadır. Mekan olarak erkekler geniş mekanlarda, kadınlar ise kapalı ev mekanlarında oynamaktadır.

Erkek Oyunları

Bölgemizde iki grup oyun çıkarılmaktadır. Birinci grup yerleşik halk oyunları, ikinci ise Balkan göçmenlerinin getirmiş olduğu oyunlardır. Yöremiz her iki gruptan oyunları ayrı ayrı oynamakla birlikte, sentezlenmiş her iki hali de kullanmaktadır. Bu oyunların oynanması için en az 8-10 oyuncu tarafından oynanması gerekir.

Oyunlar, oynanış bakımından sağa ve ileri işleyen adımlardan oluşmaktadır. Burada müzik çok önemli bir öğedir. Tempo müziğe göre ayarlanır. Yöremizde oyunlara davul-zurna veya yerine göre davul-klarnet eşlik eder.

Erkek oyunlarında kıyafet, geleneksel yapıda erkek kıyafeti ayakta yemeni kundura veya iskarpin ayakkabı, beyaz yün çorap, üstte peykli koyu renkli şalvar, belde şal kuşak veya kütüklük, üstte yakasız kaytan gömlek ve köstekli delme yelekten oluşmaktadır.

YÖRESEL ERKEK KIYAFETİ

Yöremizde halay karakteristiğinde sergilenen oyunlar ise ağırlama, üçayak, şenola, cezayir, düzleme, hoş bilezik, leblebi, temurağa, ayvadibi, reyhan ve narindir.

Halaylarda oyunlara eşlik eden bir türkücünün sözleri:

Gale

Gelin başına kuş yuva yapmış
Yuvanın üstüne bir gelin yatmış
Yarini komuşta ellere tapmış
Ver gelin elmanı ben yareleyim
Eller al giymiş, ben karalıyım

Al elma soyulur mu
Güzele doyulur mu
Güzel saran yiğidin
Kolları yorulur mu

A benim al kınalı kekliğim
Şaşırdım da yollarını bekledim
Bekleyi bekleyi de
Çürüdü kemiklerim

Aynam düştü al gelin
Yanakları bal gelin
İnşallah kocan ölür
Sen de bana kal gelin

Kadın Oyunları

Kadın oyunları, kapalı mekanlarda tef eşliğinde oynanmaktadır. Oyuncu sayısı, bir, iki, dört kişi olabilmektedir. Oyuncular karşılıklı olarak birbirleri ile temas etmeden dik çizgilerle oyunları icra etmektedirler. Bu türden oyunlar haricinde kadınların el ele tutuşmak suretiyle meydana getirdikleri, toplulukça halay karakteristiğinde olan oyunları da bulunmaktadır.

Kadın oyunlarında kıyafet, ayakta yemeni kundura veya 'ışılak galiga' denen ayakkabı, motifli yün çorap, üstte geniş peyikli boğma şalvar, belde şal kuşak veya boncuktan örgü kuşak, yakasız pamuklu yelek, üstünde üç etek adı verilen omuzlardan diz kapağının altına kadar inen uzun giysi, onun üstünde de cepken veya saltı denen sırma ip işlemeli kadifeden yapılmış üslük kıyafet, baş kısmında ise üç sıra penezli tepelikli fes, onun üstünde de pullu kıvrak veya oyali yemeni bulunmaktadır.

YÖRESEL KADIN KIYAFETİ

Yöremizde tespit edilen kadın oyunlarının adları ise kadın halayı, alacalı yılan, cindallı, sarı kız, hoşlaşma, oğlum kemeraltı, seke seke, kaşık oyunudur.

Kadın halayında söylenen bir türkünün sözleri:

Allılar

Allılar mektebin geceleri
Allılar ders verir hocaları
Allılar nerde güzel varsa
Allılar hep kötü kocaları

Allılar kaleden atladın mı
Allılar fistan topladın mı
Allılar oğlan der ki yatalım mı
Allılar kız der ki patladın mı

Allılar kaleden inek bakar
Allılar ineğin alını sarkar
Allılar delikanlı dururken
Allılar ihtiyara kim bakar

NEVŞEHİR'DE DÜZENLENEN FESTİVALLER

Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Törenleri

Her yıl 16-18 Ağustos tarihleri arasında üç gün süreyle Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde, Bektaşî kültürüne yönelik bilimsel ve toplumsal etkinlikler yapılmaktadır. Bu törenlere yurt içinden ve yurt dışından katılımlar olmaktadır.

Ürgüp Bağbozumu Festivali

Her yıl bağbozumunun yapıldığı zamana rastlanan üç günlük bağcılık ve şarapçılığı tanıtmaya yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler içerisinde yarışmalar ve müzik gösterileri yer almaktadır.

Aksalur Kiraz Festivali

Ürgüp'ün Aksalur kasabasında her yıl 20 Haziran tarihinde yapılan törenler bir gün sürer. Bu etkinlikler kasabada ki kiraz üretiminin geliştirilmesi ve tanıtılması amacıyladır.

Türkmen Sofrası Şöleni

İlk olarak 21 Eylül 1996 tarihinde kutlanmaya başlanan daha sonraki yıllarda da geleneksel hale getirilen Türkmen Sofrası Şöleni halkın geleneksel yapısını canlı tutarak, Nevşehirlilik bilincini oluşturmak gibi amaçlara yönelik etkinliklerle kutlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Nevşehir ili Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim tarihi, Nevşehir Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü yayınları

Nevşehir İl Yıllığı (1997), Nevşehir Valiliği Yayınları

Nevşehir'de Milli Eğitim Dergisi, Mayıs-1997

Nevşehir'de Milli Eğitim Dergisi, Aralık-1997